

the commercial factor. Modern information and communication technologies, while remaining neutral, provide enormous opportunities to influence the mass consciousness of those who have the opportunity to use them. **Conclusions** There is the ambiguous nature of the impact of information and communication technologies on human consciousness. The potential of modern information and communication technologies is attracting more and more commercial and political structures that view the individual as an object of pragmatic manipulation due to the low general cultural level of a significant number of people. By reviving the spiritual sphere and controlling technological progress the humanity will have a chance for a **high-quality life**.

Keywords: globalization; global society; communication; information and communication technologies; information; information impact; mass consciousness.

УДК 316.773.4

Т. Г. Шоріна

ПОСТПРАВДА ЯК РЕАЛЬНІСТЬ ДЕВАЛЬВОВАНОЇ КУЛЬТУРИ В ЕПОХУ КРИЗИ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Національний авіаційний університет
ORCID: 0000-0001-9281-7840

Анотація. У експертному гуманітарному та соціально-політичному середовищі існує тривога з приводу стирання у публічному просторі демаркаційних ліній між поняттями «правда» та «обман», «істина» та «брехня», «факт» і «вигадка», які раніше здавалися непорушними. «Постправда» стала тим поняттям, яке релятивно поєднало ці протилежні визначення. Це поняття є значущою характеристикою культури нашого часу. Воно відображає як новий суспільний настрій, так і поведінку громадян демократичних держав. У статті з'ясується концептуальний вимір поняття «постправда». Досліджується кореляція «постправди» з духовними інтенціями феноменалізму, постпозитивізму, постмодернізму; політичним концептом «постдемократії», соціально-економічною ідеологією ринкового фундаменталізму.

Ключові слова: постправда; постістина; альтернативні факти; епістемологія; постмодернізм; свобода; волюнтаризм; постдемократія; криза культури; інформаційне суспільство; Римський клуб, фінансовий капіталізм.

Вступ

З огляду на діалектику історичної долі, Х. Ортега-і-Гассет зазначав про співвіднесеність у ній двох протилежних моментів – детермінізму та свободи. «Життя, – писав він, – є водночас фатальність і свобода, вільне буття всередині даної фатальності» (Ортега-і-Гассет 1991:184). Життя, як в індивідуальному вимірі, так і суспільному, складається з «рішень, які в нашому житті уособлюють свободу» та «обставини, до яких відносяться «речі та особи», а також «наш час» і весь «наш світ» у його дійсності. Саме такі обставини Х. Ортега-і-Гассет називає фатальністю. Люди не обирають світ, у якому опинилися незалежно від своєї волі, не обирають цю фатальність, вона обмежує їхню свободу, але, разом із тим, надає їм «набір можливостей і неможливостей, умов, небезпек, випадків і засобів» (Ортега-і-Гассет, 1991: 188). Цей загальний погляд, однак, не відміння особливих проявів діалектичного співвіднесення. У застосуванні до історичного часу, можна виділити епохи, в культурі яких відносно домінують «базисні вірування», й ця «фатальність обставин» головує над свободою рішень. Буває навпаки. Випадають періоди, коли людина лишається «точок опору», коли базисні вірування зазнають краху, і вона опиняється в просторі свавілля та стихійності. Людина втрачає довіру до старої культури, а нова культура ще нею не створена. Такий історичний час називають кризовим, він характеризується підвищеною невизначеністю та ризиками.

Цей феноменологічний огляд загального та особливого в діалектичному історичному процесі слугує для авторки методологічним орієнтиром у аналізі реалій сучасного етапу розвитку глобального світу, у розумінні його духовної та матеріальної своєрідності

загалом, і при дослідженні окремих культурних феноменів, зокрема феномену «постправди».

Мета дослідження

Визначається за необхідне з'ясувати концептуальний вимір поняття «постправда», зазначити онтологічні та гносеологічні засади експлікації цього поняття в публічній сфері. Вважається доцільним дослідити кореляцію «постправдивої» реальності з духовними інтенціями феноменалізму, постпозитивізму, постмодернізму; політичним концептом «постдемократії», соціально-економічною ідеологією ринкового фундаменталізму.

Методологія дослідження

Застосовуються теорія та метод дискурс-аналізу, метод компаративного аналізу, а також системно-логічний, діалектичний, аналітичний, синтетичний та структурний методи дослідження.

Результати

Автори ювілейної доповіді Римському клубу вже у передмові, аналізуючи ситуацію на планеті, схвильовано діагностують, що, не дивлячись на прийняті світовою спільнотою запобіжні заходи в контексті реалізації концепції стійкого розвитку, світ знову знаходиться в кризі (Weizsäcker, Wijkman, 2018: Preface, vi; 1). Особливістю цієї кризи є її зростаючий характер. До того ж вона проявляється не в окремій суспільній сфері, а є всеохоплюючою. Нестійкі тренди відслідковуються не тільки в природі (патогенні екологічні, геологічні, біологічні, кліматичні зміни). Кризу переживає сам капіталізм, його демократичні інституції та ідеологія, його мораль, політика, економіка, соціальна структура (Weizsäcker, Wijkman, 2018: 2). Корені кризи, на думку вчених, криються у ціннісних засадах цієї суспільної системи. Її визначальні орієнтації – матеріалістичний егоїзм і ринковий фундаменталізм, з відповідними настановами

жадібності, нетерплячості і короткотерміновості. Саме їхнє панування й призводить до дисбалансу природної та соціальної систем.

У межах реконструкції кризи сучасної демократії учені Римського клубу серед іншого торкаються проблеми циркуляції Інтернету та соціальних медіа. Ці технології й засоби комунікації є невід'ємними супутниками відкритої та свободної взаємодії людей. Вони є практичними та корисними для реалізації повсякденних угод, обміну новинами і розумними доводами. Але, окрім зазначеної позитивності, вчені звертають увагу на їхній зворотний бік. Соціальні мережі в той саме час стають провідниками посилення конфліктів та образ, здебільшого до невинних людей, а також засобами поширення «постправдивої» нісенітниці (Weizsäcker, Wijkman, 2018: 5). Як міркують автори доповіді, значна частина змісту політичних розмов у соціальних мережах – це самопідсилена політичне «сміття», оскільки ці засоби масової інформації служать «ехо-камерами» для мереж розчарованих односторонніх. Найбільш «вірусними» серед таких розчарованих стають негативні емоції гніву та обурення.

Отже, поряд із зазначеною у доповіді низкою кризових явищ сучасної демократії, таких як: погіршення справ з цивільними правами, свободними та справедливими виборами, свободою думки та друку, свободою зборів і поділу влади, підсилення авторитаризму, тиранії, релігійного чинника в політичному житті, ще одним елементом дестабілізації демократії називають соціальні медіа та Інтернет, які, окрім іншого, поширюють «постправду».

Попередньо зазначимо, що в нашій мові за семантикою поняття «постправа» є суголосним із поняттями «постістина», «альтернативні факти», «контрзнання», «фейк», «дезінформація». У ліберальному дискурсі «постправа» здебільшого розуміється в негативній конотації в сенсі дезінформації, альтернативної правди. Її протиставляють певному уявленню про «правду» демократії, яке береться за норматив. Однак відступ від «правди», «істини», їхнє перекознення, не вважається прямою брехнею чи помилкою. яку можна виправити. У цьому і полягає неоднозначність цього поняття. Постправа є складною гносеологічною конструкцією: вона пропонує альтернативну правду, правду, яка має певну доказовість і онтологічне обґрунтування, але яке розходиться з нормативно прийнятою «правдою», або таки виявляється реальною ймовірністю, що не витримує подальшої системної доказовості; або ймовірністю, яку в принципі не можна спростувати через її проективність і суб'єктивність. Редукція «постправди» до брехні, на наш погляд, однобічно збіднює її полісемантичний зміст.

Задася ширшим питанням: чи не в тому криється сутність демократії, щоб уможливити «інакомислення» та свободу *будь-якої* комунікації, у тому числі постправдивій? Інтернет та соціальні медіа називають найвищим втіленням принципів демократії – свободи поширення інформації та висловлювань, політичних і соціальних уподобань, активізації соціальних рухів. Ці ж інформаційні інструменти стають предметом критики через

«політику постправди». Питання викликане проблемою у розумінні *міри* свободи громадян в інформаційному суспільстві. З цього приводу існують дві суперечливі концепції.

Знаходимо їхній опис у доповіді ЮНЕСКО. Одна з концепцій заснована на першій поправці до Конституції США, й саме вона якнайкраще підходить до наявного характеру Інтернет-діяльності. Відповідно до неї, захист свободи вираження думок і свободи інформації має бути абсолютним і не мати винятків. У такому типі демократії не існує «розумних» обмежень свободи вираження думок, оскільки є малоімовірним, щоб усі могли домовитися про те, що називати розумним або нерозумним характером подібних обмежень, і, одночасно, не може бути «зловживань» у сфері свободи вираження думок, так як обговорення ідей саме по собі є формою регулювання. Друга ж концепція заснована на статті 10 Європейської конвенції з прав людини. Відповідно до неї не може бути свободи (і, отже, свободи вираження думок) без адекватної відповідальності. Тобто, Конвенція виправдовує деякі законні й бажані обмеження у випадках, коли деякі види контенту можуть завдати шкоди (К обществам знания, 2005:45).

Отже, феномен «постправди» розкриває саме американський варіант панування абсолютної свободи без цензури й нормування, в якій є місце будь-якій (розумній чи нерозумній) «правді», достовірній чи недостовірній інформації, ідеологічно нормативній чи альтернативній їй. Тому дискурс навколо постправди засвідчує як легітимність цього феномену, так і виправданість істотних претензій до нього. Але це проблема не самої «постправдивої політики»: заява про кризовий стан демократичних прав і свобод, на наше переконання, слідує не стільки через той безлад, який скоює засилля дезінформації, брехні та альтернативних фактів, скільки через вичерпаність самої ліберальної (неоліберальної) концепції абсолютизованої свободи без обмежень і нарізної необхідності введення регулятивних механізмів та нової моделі суспільної комунікації загалом. Щодо альтернативи «альтернативній правді», яка презентувала б іншу диспозицію механізмів демократії та прав громадян на свободу, знову таки ведуться суперечливі дискусії.

Британський філософ А. Грейлінг, автор нової книги «Демократія та її криза», одну з кризових ознак демократії (подібно до науковців Римського клубу), пов'язує з характером теперішньої онлайн-культури. Ця культура не відрізняє факт від вигадки. Кілька заяв у Twitter, говорить він, можуть мати такий саме авторитет, як і бібліотека, повна досліджень. Увесь феномен постправди А. Грейлінг пояснює завдяки наступній формулі: «Моя думка важить більше, ніж факти», а «якщо ви не згодні зі мною, це напад на мене, а не на мої ідеї». Цей процес неурегульованого плюралізму ідей, вважає він, псує інтелектуальну цілісність й наносить збиток «усій тканині демократії» (Coughlan, 2017).

Журналіст «The Guardian» Дж. Фрейзер (G. Fraser), аналізуючи логіку й ціннісні засади доведень А. Грейлінга, відзначив, проте, інтелектуальний снобізм останнього та його

лояльність владному дискурсу. Цю позицію А. Грейлінга він розкриває, зокрема, в контексті міркувань останнього стосовно «Брексіта». В інтерпретації Дж. Фрейзера А. Грейлінг підводить до думки, що результат «Брексіта» став наслідком занадто великої влади неосвічених людей (*wrong sort of people*). Для А. Грейлінга представницька демократія є кращою від прямої демократії якраз через можливість різних урядових інститутів пом'якшувати мінливість і невігластво звичайного виборця. Останній є не досить розумним, щоб знати, коли ним маніпулюють; недостатньо досвідченим, щоб знати що для нього краще. Тому, якщо запитувати думку таких людей, то це обов'язково призведе до проблем. Увесь рефрен статті Дж. Фрейзера зводиться до ідеї відродження в особі таких людей як А. Грейлінг стародавнього платонівського політичного ідеалу про правління мудрої еліти й відсторонення інших груп людей від політики. Але саме у цьому політичному відчуженні, на його погляд, проявляється відступ від ідеалів справжньої демократії (зрозумілої як правління народу) (Fraser, 2017).

Отже, обидва експерти – і А. Грейлінг, і Дж. Фрейзер – є прибічниками демократії, але їхні моделі демократії та розуміння обсягів прав людей різняться. Для Дж. Фрейзера «постправа» виправдана демократичними правами громадян мати власний політичний голос і свободу думки. Для нього важить «політика простих людей». Висловлена більшістю людей альтернативна думка (від думки істеблішменту) визнається ним раціональною та політично прийнятною. Навпаки, для А. Грейлінга, «постправа» як альтернатива експертній думці та істеблішменту є формою інтелектуальної омани і ознакою невігластва більшості людей. Саме вона вносить безлад та ірраціоналізм у демократію. Відповідно до цих міркувань слідує різні висновки. Дж. Фрейзер виступає за поглиблення демократизації суспільства та прийняття «постправди». А А. Грейлінг вважає за потрібне відновлювати «правду» демократії, але вона бачиться з обмеженням громадянської участі та суверенітету народу.

Цю політичну асиметрію серед прихильників демократії та суперечливий дискурс стосовно «політики постправди» добре виявили шведські дослідники Й. Фаркас та Я. Шоу. Вони окреслили атмосферу всезагальної недовіри до експертних знань та плюралізму, на яку сьогодні скаржаться журналісти, політики та вчені в розвинених державах. У цій недовірі невдоволені експерти вбачають доказ глибокої кризи демократій у світі. Рефрен є тим самим: підроблені новини (фейки), альтернативні факти та дезінформація чинять домінуючий вплив на суспільні сфери. З огляду на це, вони говорять про становлення нової політичної епохи або парадигми – тобто про «суспільство постправди» або про «еру постфактів», в якій Істина і Причина були замінені альтернативними фактами та індивідуальними внутрішніми почуттями.

Й. Фаркас і Я. Шоу задаються питанням: якщо нова ера постправди не влаштує цю публічну еліту, то до якої «ери правди» та «істини»

демократії вони хотіли би повернутися? Чи колись існувала така, адже історично всі сучасні демократії не знаходилися на місці?

На думку шведських дослідників, у публічному політичному дискурсі апріорі відбувається штучне прирівнювання ідей демократії до ідей розуму, раціональності та істини. Відповідно, альтернативне розуміння демократії, ніж воно представлено елітою, сприймається як похід проти самої Істини і Розуму. І, навпаки, повернення до цієї демократії розцінюється як відвернення від омани, брехні та неправди. Монополізація за елітою знання «правди» та «істини» означає відчуження права на «правду» та знання «істини» від більшості людей. І тоді не виглядає парадоксом, що просування такої гегемоністської версії демократії, чи її «лікування», часто супроводжується, за свідченням Й. Фаркаса та Я. Шоу, антидемократичними або навіть авторитарними заходами, спрямованими на підрифт голосу народу й виключення тих, хто найбільш незадоволений політикою (Farkas, Schou 2019:7).

Про метаморфози сучасної демократії, здатної називатися демократією, але часто діяти як своя протилежність, писав, зокрема, британський соціолог К. Крауч. Формою, до якої рухаються держави з тривалою історією існування ліберальної демократії, він назвав «постдемократією». У ній будуть збережені всі риси демократії (чи навіть у деяких аспектах вони підсиляться): свободні вибори, конкурентні партії, свободні публічні дебати, права людини, певна прозорість у діяльності держави. Але політика та уряд таких постдемократичних суспільств усе частіше буде опинятися під контролем привілейованих еліт та заможних груп, як це було в до-демократичний період. Соціальним наслідком такого, серед іншого, буде ослаблення егалітаризму, оскільки зміщується баланс між працею та капіталом на користь останнього. Привілейовані групи все більше будуть замикатися у власному світі, а їхня комунікація із суспільством буде зводитися до використання маніпулятивних технік, що засновані на рекламі та маркетингових дослідженнях. Як вважає К. Крауч, у цьому контексті звинувачувати в хворобах демократії засоби масової інформації та зростання впливу політехнологів, є недалекоглядним (Крауч, 2010).

Доцільно тут знову звернутися до думок Х. Ортега-і-Гассета стосовно духовного виміру суспільної кризи. Він закликав згадати, що біля витоків кризи культури «завжди стоїть саме розгублена людина. Тому кризові епохи породжують вельми сумнівний людський тип, рясніють блазнями, комедіантами, лицедіями. Найсумніше, що людина в такі часи не може бути впевнена у своїй правоті. Це скрутні часи» (Ортега-і-Гассет, 1997: 347). На першій погляд, здається, що в сучасну епоху постправди кожний правий по-своєму і у кожного є «своя правда», яку він відстоює, тому проблеми з «правотою» не існує. Але у той же час виявляється, що така «права» є, здебільшого, вигаданою, ірраціональною, уявною правдою, а не справжньою, є підробленою виставою та брехнею. І в цьому сенсі, кожний виявляється уразливим у своїй правоті, бо кожного через різні підстави можна звинуватити в неправоті, недостовірності,

нечесності та ін. Наприклад, якщо припустити, що ЗМІ розкрили брехню, її легко можна дезавуувати, достатньо ці ЗМІ затаврувати партійною приналежністю (така, що належать до частини опозиції або нелегітимної еліти), або виявити, що виборці їм не довіряють, тоді «виявлення брехні не матиме серйозних наслідків у сенсі відставки ... або збитку іміджу брехуна. У постфактичній демократії це здається другорядним – діяти згідно з фактами» (Hendricks, Vestergaard 2017). Як продемонстровано, не факт об'єктивного чи достовірного знання більше важить, а факт віри, емоції, світоглядної прихильності, сили та влади.

Обговорення

Апеляція у цій ситуації до критичного мислення, яке прихильниками логіки та когнітивної філософії вважається протидією проти брехні та «постправди», здається допоміжним засобом лише почасти. Рациональні аргументи проти атмосфери «інформаційної корупції», ірраціональних вірувань і емоцій навряд чи вирішать проблему. У чому же криються корені легітимності цієї атмосфери суб'єктивної індетермінованості та суцільної плюральності?

Гносеологічним витоком «постправдивої» правоти вважають лінію скептицизму та релятивізму, яка знайшла своє відображення, передусім, у неklasичній філософії, постпозитивістській епістемології, філософії та моралі постмодернізму. Аналізуючи сплав постправди із своєю передісторією, В. Коваленко доводить, що постправда є продуктом «тривалого розвитку і превалювання суб'єктивності та інтерпретації світу у відриві від самого світу» (Коваленко, 2017:101). Якщо обґрунтовувати істину як суму людських відносин, колективного досвіду (О. Богданов), метафор та колективних ілюзій (Ф. Ніцше), а світ, відповідно, як децентрований, світ поточних явищ, то за можливостями людського пізнання буде визнаватися лише спроможність його інтерпретацій і конструювання у залежний від волі суб'єкта спосіб.

На шляху послідовного суб'єктивіста та індетермініста, прихильника постмодернізму, однак, може трапитися перешкода у вигляді діалектики та, у дивний спосіб, політики. Так, висловлює свою позицію О. Геніс, «для філософії світ є непізнаваним, істина за горизонтом, віра безпідставна й людина – нерозв'язна загадка». Але коли ця витончена метафізика сходить із своїх висот до повсякденного буття й перетворюється на політичну установку й практику, то, несподівано він визнає: «...ми з жахом спостерігаємо деградацію правди і приниження факту». І це визнання здається тим більше дивним, що її автор, на відміну від розуміння складності парадоксів квантової фізики та нової метафізики, про характер політики невисокої думки: вона «не біном Ньютона і судить не вище чобота», тому «знайти правду може кожен, хто хоче, якщо вона йому потрібна». Протиотрутним знаряддям від постмодернізму (у політиці) О. Геніс вважає «реабілітацію прозого здорового глузду». На підставі останнього, і можна розрізнити «звичайні факти від альтернативних, правду від постправди, справжні новини від фальшивих, серйозну пресу від

скрекоту твітів» (Геніс, 2018). Виявляється, спекулятивний розум постмодерніста може зважати на критерій інформації, що знаходиться поза ним, – у емпіричному досвіді, у фрагментах колективної історичної практики, насиченої універсальними принципами освітнього, наукового знання. Напевно, саме здоровий глузд підказав автору друкуватися в опозиційній ліберально-демократичній пресі, а в статті, що розкриває місце постправди в інформаційній війні, запит на її використання в західній політиці асоціювати саме з американським президентом Д. Трампом та його прибічниками. Вірогідно, що подібна мотивація і доводи О. Геніса все ж таки мають обумовленість ціннісною шкалою та «онтологією» політичного процесу, й такі передбачають визначеність ідентичностей та організуючих «кодів», хоча з критичною позицією соціальної теорії постмодернізму це навряд чи погоджується.

Так само неоднозначно виглядає ідея О. Геніса про «простоту» політики, в якій проти постправди дієво себе проявить здоровий глузд. Скептичні аргументи на цю користь слушно наводить філософ С. Блекберн (S. Blackburn), професор Кембриджського університету й автор книги «Про істину» (On truth). І справа знову у консервативності, ірраціональності людських почуттів та індивідуальному світоглядному баченні. За С. Блекберном людина легше погодиться на раціональні доводи в будь-якій сфері, ніж у сфері політики (а також сфері медіа та етики). В інших сферах феномен постправди виявиться позирним. Так, навряд чи у повсякденності людині спаде на думку відвідати конференцію з фізики та піддати сумніву обґрунтованість теорії струн, чи при небезпечному наближенні автобуса не відійти у бік, щоби врятувати своє життя. Але цей «здоровий глузд» щойно мова заходить про політику «здувається наче вітром». С. Блекберн пояснює цю ситуацію тим, що «в політиці люди дуже прив'язані до надії» (Vox media, 2018). Вони, зазвичай, вірять у бажані сподівання, незважаючи на необґрунтованість таких об'єктивною істиною чи фактом, вірять, бо позиція сумніву для людей є дуже незручною. Резон вірити у правду, яка незручна, безумовно, є меншим, ніж вірити у неправду, яка несе смисл та зручність, – з цієї ідеєю С. Блекберн погоджується. В той же час вірний просвітительству (у дусі «нових юміанців»), С. Блекберн таки на боці пошуків правди. Рецепт протидії брехні та постправді в суспільно-політичному просторі у нього близький до пропозиції О. Геніса, тільки не такий категоричний: «...якщо немає жодних доказів для переконання та багато доказів проти цього, не зважайте на свої бажання, сподівання та уявлення стосовно правди, а слідкуйте за ймовірностями та миріться з незручностями» (Vox media, 2018).

Отже, самі прихильники постмодернізму визнають пряму чи опосередковану роль власної інтелектуальної позиції у зсуві соціальних онтологій та стилів мислення у бік суцільної релятивізації. Крізь постмодерністську чуттєвість «світ стає одночасно фактичним, хаотичним, різномірним» (Ф.

Джеймісон). Якщо саме так, то поняття свободи, істини, факту, закономірно, інверсуються. Цей наслідок обернено позначився і на «правоті» самого постмодернізму. Як скаржитися один з його вірних adeptів, «постмодернізм – філософія невичерпного різноманіття стилів і культур – стала служити виправданню будь-якої брехні та маячні. ... Звичайно, ніхто із західних філософів постмодернізму не припускав, що ця теорія виявиться потужною пропагандистською зброєю. Насправді, постмодерн прагнув до зовсім іншого: до створення такого суспільства... де панувала би різноманітність живого» (Епштейн, 2019). У цьому оберненні постмодернізму, сам М. Епштейн, зокрема, не вбачає провини постмодернізму, для нього це відбувається з причини невірної вульгарного розуміння останнього, еклектичного підходу. Дивно, що толерантність постмодернізму до усього іншого (не насильного) та релятивізм не поширюється на подібну альтернативність його інтерпретацій.

У будь-якому разі зрозумілі епістемологічні засади деструкції інформаційного поля та поширення пізнавального скепсису й агностицизму в корпусі суспільного знання, насамперед, соціально-гуманітарного, на яке особливо вплинув постмодерн. Існування в модусі історичної наратології, коли, окрім мислинневої, мовної та досвідної реальності, не визнається жодної іншої, мало було призвести до релятивізації наукового знання та спроможності надати достовірні критерії істинності. На відміну від науки, що використовує об'єктивні методи, соціально-гуманітарне знання (у такій неістинній формі) суб'єктивістами уподібнюється до «алхімії» з її магічними заклинаннями у спробах нав'язати свою волю предмету досліджень (Сорос, 1997:23). Одна справа – визнати залежність людського соціального пізнання від оцінки пізнаваної дійсності, інша річ – це запевняти, що не можна пізнавати дійсність, як таку, що існує незалежно від оцінки. Відповідно до другого положення, об'єктивний характер істини заперечується; натомість визнається лише ідеологічний, соціально-організований її характер. Це і спричинює легітимацію гносеологічного, методологічного плюралізму (анархізму (П. Файерабенд)), коли не існує правил, за якими можна відокремити істинне знання від помилкового, або з'ясувати, яка з теорій є кращою або гіршою. А, значить, і не можна стверджувати, що наукове знання є більш достовірним, ніж релігійне чи міфологічне. В такому разі вони є рівними між собою способами пізнання дійсності. Згідно з сучасним підходом, підтверджує В. Лекторський, вважається, що ідеологія не протистоїть науці, а сама її включає (Філософія и идеология, 2018: 231). Звідси впливає погляд, що більше важать не стільки пошуки істини та прагнення досягнути об'єктивності понять, скільки більша або менша ступінь успішності, яку заздалегідь не можна передбачити (Там само: 230); й, загалом, в дусі постпозитивістської епістемології пробабілізму, наголошується, що різниця між помилковою теорією та істиною не є абсолютною, а тільки імовірнісною (Левітін, 2018).

Тут слушно згадати викриття науковцями Римського клубу «неістинності» філософських основ пануючої неоліберальної економічної теорії, яка набула рис ідеології. На їхню думку, ціннісні орієнтації останньої (ринковий фундаменталізм, егоїстичний «матеріалізм», жадібність, короткозорість, нетерплячість) стали пріоритетними насамперед через запозичення теоретичної спадщини А. Сміта, Д. Рікардо та Ч. Дарвіна, але у перекрученому та вульгаризованому іншими експертами вигляді (Шоріна, 2019: 102). Отже, наголошено на методологічній тезі, що причиною поточних природних і суспільних кризових явищ є невірний прийнятий світогляд. Парадоксально, але звинувачуючи онлайн-культуру медіа та Інтернету в поширенні «постправдивої» нісенітничі, дезінформації, вчені ніби не помічають, що відтак самі визнають спроможність експертної думки (політичних, економічних науковців) помилково мислити і породжувати (конструювати) «неістинну» реальність. У разі прийняття установки гносеологічного агностицизму про принципову неадекватність теоретичного мислення – реальності, усувається й гарантія істинності програми «Нового Просвітництва», висунутої науковцями клубу як альтернативи до недоліків наявного «неістинного» світогляду. Чим тоді можна обґрунтувати, що вони займаються саме «політикою правди», а не «постправди», відхиляючись від об'єктивного змісту теоретичних міркувань у бік своїх політичних та ідеологічних уподобань і, через те, поширюючи хибну інформацію та практики?

Отже, поява феномену постправди засвідчує культурну ситуацію де-легітимації класичних визначень понять істини, правди, самого знання, фактів і реальності й, водночас, легітимації свободної розумової спекуляції ними, за якої об'єктивний спосіб доведень релятивізується. Якщо не факт і об'єктивна реальність служать мірою істини, то такою мірою стає воля людини, яка перетворює власне «Я» на абсолютний творчий принцип буття. У класичній філософії (німецький ідеалізм) воля уявлялася розумною в своїй природі, вважалася джерелом здійснення морального початку. «Практичний розум», визнав апіорність понять «чистого розуму», тому керувався не тільки чуттєвими уявленнями та мотивами власного щастя, але мав визнавати *понад собою моральний закон* і прагнув до досягнення *загального блага*. У некласичній філософії принципи раціоналізму та, відповідно, розумного волюнтаризму зазнали відомої трансформації: волюнтаризм перейшов у суб'єктивно-прагматичну форму, відмовляючись від розумного апіоризму в опосередкуванні власної причинності та пізнання.

Сучасна постмодерна епістемологія є спадкоємницею ідей некласичної філософії та постнекласичної раціональності (Drotianko, Abova, Chenbai, Shorina 2020). Вона залишає волюнтаризм ведучим принципом у відношенні до пізнання та реальності, однак особливістю її виступає загальне збайдужіння як до класичних, так і некласичних визначень. У цьому сенсі, їй «все одно» стосовно істини та хибі, наукового та ненаукового знання, вигадки та факту, приватного та загального. Вона у довільній формі використовує у своїх інтересах і одне,

і друге, адже критерій достовірного та недостовірного сьогодні лише ймовірнісний, а головною настановою є корисність та ефективність. У хід іде все: факти, докази, об'єктивна інформація, а, водночас, і "факти", інформація від власної думки, переконання, бажання, вірування, почуттів, що приправлена чутками, обманом, забобонами, ілюзіями, вигадками, спотвореннями, помилками тощо.

У своїй праці американський когнітивний психолог Д. Левітін наводить історію з поширенням у мережі Інтернет постправдивої інформації, дія якої призвела до трагедії, й отримала медійний і публічний розголос. Молодий американець проїхав пів країни до Вашингтону та відкрив вогонь зі зброї всередині певної піцерії, бо прочитав, що ніби там велася сексуальна работоргівля під контролем Х. Клінтона. У ході журналістського розслідування було з'ясовано, що інформація виходила з одного підробленого під офіційну назву новинного домену, розташованого у Македонії. Займалися написанням подібних емоційних, скандально-брудних історій підлітки, які не мали ніякого відношення до політичних партій США. Вони заробляли на рекламі за принципом «пенні за клік» на платформах, як Facebook (Левитин, 2018: 1-2). Учений ставить питання про моральну відповідальність за скоєні постріли в піцерії. Винуваті підлітки, які в містах з невеликими економічними можливостями можуть заробляти тисячі доларів? Або мережеві соціальні платформи, й, загалом, газети, блогери, Вікіпедія, уряд, які повинні критично перевіряти матеріали (але не зробили цього, можливо, не встигли)? Або винна освітня система, яка виховує довірливих наївних громадян, які не вміють осмислювати заяви, з якими вони стикаються щодня? Д. Левітін так і не дає конкретної відповіді, залишаючи питання відкритими. Визнаючи беззаперечну цінність свободної преси, учений, у той же час, закликає не приймати свободу, чесність і принциповість ЗМІ як належні, а вчитися вислухати критично, перевіряти інформацію фактами та доказами, й не бути категорично самовпевненими. Рекомендації ученого цілком слушні, хоча він сам визнає брак фізичного часу у всіх, і об'єктивну недостатність освітніх, професійних компетенцій, які би дозволили достовірно розібратися з кожного «факту» інформації.

Самі ж питання про відповідальність, на наш погляд, очевидно вказують на винність усіх, на утворену анонімну інформаційну корупцію та колективну поруку. А втім зручніше визнавати винними тільки недолугих конкретних людей ("wrong sort of people"), аніж самі культурні обставини та систему відносин, які призводять до згубних та нездорових наслідків.

На переконання О. Морозова «епоха фейка» – це просто зеніт постмодернізму. Інформаційна публічна сфера, тим більше Інтернет, є практичними втіленнями абсолютизованої постмодерном свободи з характерними рисами (деперсоналізацією, децентрованістю, поліфонією, інтертекстуальністю, пародійністю та ін.). Водночас ця ж сфера стає символом «епохи фейку» та постправди.

Сам же постмодернізм, хоча він не визнав свого історизму, втілював «культурну логіку пізнього

капіталізму», тобто економічну логіку (Ф. Джеймісон), а політично, за визнанням Т. Іглтона, постмодернізм (як соціальної теорії постмодерну) – є продуктом поразки лівих сил (Філософія и идеология, 2018: 345). Тож феномен «постправди» епістемологічно актуалізований сучасною суб'єктивістською методологією, а онтологічно – пануючою правою неоліберальною ідеологією (постдемократія), в економічному аспекті – дегуманізовану логікою фінансового капіталу. Історично і культурно, постправдива політика, на наш погляд, є тим самим зенітом і, водночас, межею капіталістичної системи відносин.

За неолібералізму, праця, знання, демократія, культура, – все програє капіталу, політекономічній доцільності. Французький філософ і соціолог А. Горц наводить мрії його співвітчизника, філософа і правого ідеолога П. Леві, згідно думки якого: «... у майбутньому всі будуть торгувати. Всі безперервно зайняті перетворенням усіх сторін життя на бізнес: сексуальність, шлюб, зачаття, здоров'я, краса, ідентичність, пізнання, відносини, ідеї [...]. Ми вже не можемо точно сказати, коли ми працюємо, а коли ні. [...] Людина стає фабрикою [...]. Ні сім'я, ні нація не можуть встояти перед цією тенденцією (Горц, 2007: 23). Цей повний самопродаж, тотальна мобілізація та самовідчуження якнайкраще підходить до вимог сучасного ринку з його логікою «більше і швидше». З огляду на поточні суспільні тенденції, професор фінансів Цюріхського університету М. Шене, спостерігає перехід у реальність передбачень роману-утопії «1984» Дж. Оруела. Технологія, пише він, дозволяє страхіттям стати реальністю. Демократія тріщить по швах через інтенсифікацію та баналізацію контролю над громадянами (Шене, 2017: 26). Але, насамперед, акцентує він, демократичні принципи зневажаються саме в економічній сфері. [Бо] як правило, незалежно від результату тих чи інших виборів, в західних державах превалює один політичний курс – курс фінансової аристократії. Вона так упевнена у верховенстві та перевазі своїх інтересів над інтересами економіки та суспільства, ... що уникає будь-якого обговорення цієї теми (Шене, 2017: 27).

Власне, Х. Ортега-і-Гасет міг би нагадати сучасним лібералам: демократичні права, які прищеплюють певну свідомість панства та гідності, але не підкріплені культурними універсаліями, знанням історії та прагненням досягнути об'єктивної істини, породжують психологічний тип людини-варвара, авантюрного та агресивного у своїх діях. Ця розпещена, чванькувата, примітивна людина «поводиться так, немов, крім неї та її подібних, немає нікого на світі», тому вона всюди втручається без роздумів, накидаючи свій погляд, за принципом «прямої дії» (Ортега-і-Гасет, 1994:73). У неї є підстави. Вона стоїть на висоті досягнень цивілізації, але, констатував іспанський філософ, вона є байдужою до її засад. Сучасне суспільство відтворює цей культурний парадокс. Чи то дії неоліберальних фінансистів, які призводять до падіння національних валют, безробіття, руйнування економік; чи то дії політиків, які використовують науку та громадян як об'єкти маніпуляції задля власних інтересів,

викликаючи внутрішню та зовнішню нестабільність; чи то дії медійних акторів, які не несуть відповідальності за достовірність інформації і наражають життя людей на небезпеку та нещастя, заробляючи популярність та гонорари – всі ці дії є формою сучасного варварства.

Висновки

Лексема «постправа» описує «обставини, за яких об'єктивні факти стають менш важливими для формування суспільної думки, ніж звернення до емоцій і особистих переконань» (Lexico.com). У соціальному аспекті, постправа – це тип реальності, поява якого була викликана сучасними інформаційними процесами, демократичним характером соціальної комунікації, медіатизацією політики та політизацією медіа. У цьому сенсі постправа відображає особливість соціальної взаємодії, в якій людина пізнає та діє як абсолютна самодостатня одиниця (волюнтаризм). Цей простір відрізняє висока поліфонія, здебільшого протиріччя та конфліктна. У епістемологічному аспекті, розробка поняття постправди говорить про спроби переосмислити тип співвідношення між людиною та суспільством, «відповідність» людських уявлень про реальність – самій реальності. Не будучи прямою опозицією до істини, постістина (постправа) втім віддаляється від класичних концепцій істини та позиції епістемологічного реалізму з його твердженнями об'єктивного існування реальності, яку можна пізнати. У концепції постправди реалізм та об'єктивізм поступаються місцем постмодерністським, феноменалістським, постпозитивістським визначенням, які наголошують на культурній суб'єктивності знання, нарративності історичної реальності, методологічному плюралізмі. У такому контексті постправа тісно взаємопов'язана з цінностями терпимості, абсолютизованої демократичної свободи та емоційними конотаціями. У політичному та економічному аспекті, «постправдива ера» детермінована пануючою правою неоліберальною ідеологією (постдемократією) та дегуманізованою логікою фінансового капіталу. В цій реальності сходяться неоднозначні, суперечливі тенденції пошуків і реалізації альтернативної свободи (репресивного чи продуктивного типів), деградація наявної свободи, апологія несвободи. У культурно-історичному аспекті постправа висвітлює проблему зростаючої антропогенності, так званого «суб'єктивного фактору» в історії, та особливої рухомості теперішніх історичних і культурних основ. У модусі агностицизму та антиісторизму, постправдива політика є історичним випадком свободи деструктивного трофейного типу.

Список літератури

1. By Illing S. A philosopher explains America's "post-truth" problem // Vox. Aug 14, 2018, 8:10am EDT URL: <https://www.vox.com/2018/8/14/17661430/trump-post-truth-politics-philosophy-simon-blackburn>
2. Coughlan S. What does post-truth mean for a philosopher? [Education correspondent] 12 January 2017 BBC News: [сайт] URL: <https://www.bbc.com/news/education-38557838>
3. Drotianko L., Abysova M., Chenbai N. Shorina T. Post-non-classical science in the age of informatization of society: functional aspect. Key Trends in Transportation Innovation (KTTI-

2019). E3S Web Conf. 2020. Vol. 157, Url: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015704003> (Scopus).

4. Ernst Ulrich von Weizsäcker, Anders Wijkman. 2018. Come on! Capitalism, Short-termism, Population and Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome. Springer Science+Business Media LLC. DOI 10.1007/978-1-4939-7419-1 URL: http://filipmalinowski.net/Club_Of_Rome-report-2018_ComeOn.pdf
5. Farkas J., Schou J. Post-Truth, Fake News and Democracy Mapping the Politics of Falsehood. Routledge, 2019 – 166 p.
6. Fraser G. The wrong sort of voter? There's no such thing, AC Grayling / The Guardian. International edition. Thu 21 Sep 2017 13.48 BST. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2017/sep/21/the-wrong-sort-of-voter-theres-no-such-thing-ac-grayling>
7. Hendricks V., Vestergaard M. Verlorene Wirklichkeit? An der Schwelle zur postfaktischen Demokratie // Aus Politik und Zeitgeschichte. 24.03. 2017 (APuZ 40 - 13/2017).
8. Meaning of post-truth in English. From the Lexico.com. Url: <https://www.lexico.com/definition/post-truth>
9. Tiziana Andinao. Truth, lies, and post-truth // Post-Truth, Law and Philosophy. Routledge (forthcoming) 9 трав. 2019 p. – 172 c.
10. Всемирный доклад ЮНЕСКО (2005). К обществам знания. Издательство ЮНЕСКО. URL: http://www.intelros.ru/pdf/doklad_yunesko_2005_k_obshestvam_znaniya.pdf
11. Генис А. Постправа. Философия информационной войны // Новая газета пт, 2 февр. 2018 01:59:00 URL: <https://novayagazeta.ru/articles/2018/02/02/75363-postpravda?print=true>
12. Горц А. Знание, стоимость и капитал. К критике экономики знаний // Логос. 2007. No 4. С. 4–63.
13. Дротянко Л. Г. Комунікації в соціальних мережах і феномен мультикультуралізму [Communications in social networks and the phenomenon of multiculturalism] // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. – 2019. – No 1 (29). – С. 16-21
14. Коваленко В.Д. Постправа: суб'єктивність і постмодернізм // Політика постправди в сучасному світі. [Сборник материалов конф.] – СПб.: Скифия-принт, 2017. – С. 99-102.
15. Крауч К. Постдемократія. – М.: Высшая Школа Экономики (Государственный Университет), 2010. – 192 с.
16. Левитин Д. Путеводитель по лжи: Критическое мышление в эпоху постправды. "Манн, Иванов и Фербер", 2018. – 272 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=69220&p=1
17. Ортега-и-Гассет Х. (1997) Избранные труды: [Пер. с исп.]. – М.: Издательство «Весь Мир». – 704 с.
18. Ортега-и-Гассет Х. (1991) Что такое философия? [Пер. с исп.] – М.: Наука. – С. 51-191.
19. Ортега-и-Гассет Х. Бунт мас // Вибрані твори. – К.: Основи, 1994. – С. 15-140.
20. Сорос Дж. Алхимия финансов. – М: Инфра-М, 1997. – 60 с. http://reflectthinking.ru/wp-content/uploads/2014/11/alhimia_finansov.pdf
21. Философия и идеология: от Маркса до постмодерна. – М.: Прогресс-Традиция, 2018. – 464 с. URL: https://iphras.ru/upfile/root/books/2018/filosofiya_i_ideologiya_ot_marksa_do_iostmoderna.pdf
22. Шенэ, М. Перманентный кризис. Рост финансовой аристократии и поражение демократии [Текст]. — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2017. — 144 с. https://id.hse.ru/data/2017/11/01/1158420410/Шенэ-текст_сайт.pdf
23. Шоріна Т. Г. Ідеї "нового просвітництва" як соціально-філософська альтернатива в осмисленні проблем глобальної безпеки // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія – 2019. – № 2 (30) - С. 100-106.
24. Эпштейн М. Постмодернизм в России. СПб: Азбука (серия "Новый культурный код"), 2019. 606 с. [Фрагмент]. URL: <https://snob.ru/profile/27356/blog/162261>

References

1. Coughlan, S. (2017). What does post-truth mean for a philosopher? BBC News. Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/education-38557838>
2. Drotianko, L., Abysova, M., Chenbai, N. Shorina, T. 2020. Post-non-classical science in the age of informatization of society: functional aspect. Retrieved from: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015704003> (Scopus)

3. Drotyanko, L.H. (2019) Komunikatsiyi v sotsial'nykh merezhah y fenomen multikulturalizmu. [Communications in social networks and the phenomenon of multiculturalism]. *Visnyk NAU. Seriya: Filosofiya. Kulturolohiya*. No 1 (29). S. 16-21. [in Ukrainian].
4. Epshteyn M. (2019). Postmodernizm v Rossii. [Postmodernism in Russia] SPb: Azbuka. 606 s. (Frahment). Retrieved from: <https://snob.ru/profile/27356/blog/162261> □ in Russian □.
5. Farkas, J, Schou, J. (2019). Post-Truth, Fake News and Democracy Mapping the Politics of Falsehood, Routledge, 166 p.
6. *Filosofiya i ideologiya: ot Marksa do postmoderna* [Philosophy and ideology: from Marx to postmodern]. (2018). - 464 c. Retrieved from: https://iphras.ru/uplfile/root/books/2018/filosofiya_i_ideologiya_ot_marksa_do_iostmoderna.pdf □ in Russian □.
7. Fraser, G (2017). The wrong sort of voter? There's no such thing, AC Grayling / The Guardian. International edition. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2017/sep/21/the-wrong-sort-of-voter-theres-no-such-thing-ac-grayling>
8. Gorts, A. (2007) *Znaniye, stoimost' i kapital. K kritike ekonomiki znaniy*. [Knowledge, value and capital. To the criticism of the knowledge economy] // Logos.. No 4. S. 4–63. □ in Russian □.
9. Hendricks, V., Vestergaard M. Verlorene Wirklichkeit? (2017) An der Schwelle zur postfaktischen Demokratie] Aus Politik und Zeitgeschichte. 24.03. (APuZ 40 - 13/2017).
10. Henis, A. (2018). Postpravda. Filosofiya informatsionnoy voyny. [Post truth. Philosophy of Information Warfare] Nova hazeta. Retrieved from: <https://novayagazeta.ru/articles/2018/02/02/75363-postpravda?print=true> □ in Russian □.
11. Illing, S. (2018). A philosopher explains America's "post-truth" problem // Vox. Aug 14, 8:10am EDT Retrieved from: <https://www.vox.com/2018/8/14/17661430/trump-post-truth-politics-philosophy-simon-blackburn>
12. Kovalenko, V.D. (2017). Postpravda: sub"yektivnost' i postmodernizm [Post Truth: Subjectivity and Postmodernism]// Polityka postpravdy v suchasnomu sviti. S. 99-102. □ in Russian □.
13. Krauch, K. (2010). Postdemokratiya [Post-democracy]. 192 s. □ in Russian □.
14. Levitin, D. (2018). Putevoditel' po lzhi: Kriticheskoye myshleniye v epokhu postpravdy [Weaponized lies. How do think critically in the Post-Truth Era]. 272 s. □ in Russian □.
15. Meaning of post-truth in English. From the *Lexico.com*. Retrieved from: <https://www.lexico.com/definition/post-truth>
16. Ortega-i-Gasset, KH. (1991). Chto takoye filosofiya? // *Chto takoye filosofiya?*; [What is philosophy ?] . KH. Orteha-i-Hasset Shcho take filosofiya? - S. 51-191. □ in Russian □.
17. Ortega-i-Gasset, KH. (1997). *Vybrani pratsi*. [Selected works]. 704 s. □ in Russian □.
18. Orteha-i-Hasset, KH. (1994.) Bunt mas // *Vybrani tvory*. [Revolt of the masses]. – S. 15-140. [in Ukrainian].
19. Shene, M. (2017) *Permanentnyy krizis. Rost finansovoy aristokratii i porazheniye demokrati*. [The rise of financial aristocracy and the defeat of democracy]. 144 s. Retrieved from: https://id.hse.ru/data/2017/11/01/1158420410/Шенэ-текст_сайт.pdf □ in Russian □.
20. Shorina, T. (2019) Ideyi "novoho prosvitnitstva" yak sotsial'no-filosofs'ka al'ternatyva v osmislenni problem hlobal'noyi bezpeky. [Ideas of the "new enlightenment" as a socio-philosophical alternative in understanding the problems of global security]. *Visnyk NAU. Seriya: Filosofiya. Kulturolohiya*. № 2 (30). C. 100-106. [in Ukrainian].
21. Soros, Dzh. (1997). Alkhimiya finansov. [Alchemy of Finance]. 60 s. Retrieved from: http://reflectthinking.ru/wp-content/uploads/2014/11/alhimia_f finansov.pdf
22. Tiziana Andinaю. (2019). *Truth, lies, and post-truth* // Post-Truth, Law and Philosophy. Routledge (forthcoming) – 172 p.
23. *Vsemirnyy doklad YUNESKO* (2005). K obshchestvam znaniya. Izdatel'stvo YUNESKO. [UNESCO World Report. To knowledge societies.] Retrieved from: http://www.intelros.ru/pdf/doklad_yunesko_2005_k_obshchestvam_znaniya.pdf in Russian □.
24. Weizsäcker, E.U., Wijkman, A. (2018). *Come on! Capitalism, Short-termism, Population and Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome*. Springer Science+Business Media LLC. DOI 10.1007/978-1-4939-7419-1 Retrieved from: http://filipmalinowski.net/Club_Of_Rome-report-2018_ComeOn.pdf

Т. Г. Шорина

ПОСТПРАВДА КАК РЕАЛЬНОСТЬ ДЕВАЛЬВИРОВАННОЙ КУЛЬТУРЫ В ЭПОХУ КРИЗИСА СОВРЕМЕННОЙ ДЕМОКРАТИИ

В экспертной гуманитарной и социально-политической среде существует тревога по поводу стирания демаркационных линий между понятиями «правда» и «обман», «истина» и «ложь», «факт» и «вымысел», которые ранее казались неизблемыми. «Постправда» стала тем понятием, которое релятивно соединило эти противоположные определения. «Постправда» является заметной характеристикой культуры нашего времени. Она отражает как новое общественное настроение, так и поведение граждан демократических государств. В статье выясняется концептуальное измерение понятия «постправда». Исследуется корреляция «постправды» с духовными интенциями феноменализма, постпозитивизма, постмодернизма; политическим концептом «постдемократии», социально-экономической идеологией рыночного фундаментализма.

Ключевые слова: постправда; постистина; альтернативные факты; эпистемология; постмодернизм; свобода; волюнтаризм; постдемократия; кризис культуры; информационное общество; Римский клуб; финансовый капитализм.

T. Shorina

POST-TRUTH AS THE REALITY OF A DEVALUED CULTURE IN THE ERA OF THE MODERN DEMOCRACY CRISIS

Introduction. In the expert humanitarian and socio-political environment, there is a concern about the erasure of the demarcation lines between the concepts of "truth" and "deception", "truth" and "false", "fact" and "fiction", which previously seemed unshakable. "Post-truth" has become the concept that relationally combines these opposite definitions. "Post-truth" reflects both the new public mood and the behavior of citizens of democratic states. **Research methods.** The theory and method of discourse analysis, the method of comparative analysis, as well as system-logical, dialectic, analytical, synthetic and structural research methods are applied. **The aim and tasks.** The aim is to clarify the conceptual dimension of the concept of "post-truth". The tasks are: to investigate the correlation of "post-truth" reality with the spiritual intentions of phenomenism, post positivism, postmodernism; with the political concept of "post-democracy" and the socio-economic ideology of market fundamentalism. **Research results.** Post-truth is a complex epistemological construction: it offers an alternative truth, the truth that has certain evidence and an ontological justification, but which diverges from the normatively accepted "truth", or turns out to be a real probability, but does not withstand further systemic evidence; or is a probability that in principle cannot be refuted through its projectivity and subjectivity. **Discussion.** Regarding the permitted measure of freedom to express one's ideas and views, considered as "one's own truth" and certainty, there are conflicting positions. Some argue that the "post-truth" is justified by the democratic rights of citizens to have their own political voice and freedom of thought. This voice is rational and must be taken into account, even if it is alternative to expert political thought. Others see post-truth as an alternative to expert opinion and the establishment. They consider it a form of intellectual delusion and a sign of ignorance of most people; therefore they propose limiting civic participation in politics. **Conclusion.** In the social dimension, post-truth reflects a feature of social communication in which a person cognizes and acts as an absolute self-sufficient participant (voluntarism). Politically and economically, the "post-truth era" is determined by the prevailing right-wing neoliberal ideology (post-democracy) and the dehumanized logic of financial capital. In this reality, conflicting trends converge in the search for and realization of alternative freedom and the apology of unfreedom. In the cultural-historical aspect, post-truth highlights the problem of growing anthropogenicity and the special mobility of the current historical and cultural foundations. In the modus of agnosticism and anti-historicism, the post-truth politics is a historical case of freedom of a destructive trophy type.